

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного, цивільного та комерційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

студента 2 курсу, 4 м групи,

спеціальності 081 «Право»,

спеціалізації

«Комерційне право»

Пономаренка Дмитра Романовича

Науковий керівник

к.ю.н., доц.

Нескороджена Лариса Леонідівна

Гарант освітньої програми

д.ю.н., доцент

Гончаренко Олена Миколаївна

Київ-2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ	
1.1. Процесуально-правова суть позовного провадження у господарському процесі.....	7
1.2. Поняття та елементи позову в господарському процесі.....	12
1.3. Сторони позовного провадження, їх процесуальні права та обов'язки.....	19
РОЗДІЛ 2. СПРОЩЕНЕ ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ	
2.1. Процесуально-правова суть спрощеного позовного провадження у господарському процесуальному праві України.....	28
2.2. Справи, що підлягають розгляду у порядку спрощеного позовного провадження.....	32
2.3. Відкриття провадження та розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження.....	40
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	499
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	533

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Відповідно до законодавства України кожна особа наділена правом на судовий захист, змістом якого виступає досить широкий спектр процесуальних гарантій, котрі забезпечують реалізацію цього права, а також ряд окремих процесуальних форм, в межах яких здійснюється такий захист. Головною процесуальною формою судових процесів є позовне провадження, яке є характерним для цивільного, адміністративного, господарського та навіть для кримінального судочинства.

Враховуючи проведення судової реформи в Україні, зараз актуалізувалося питання форми здійснення як судочинства загалом, так і окремих його видів, включаючи господарсько-процесуальний напрямок. Сутність позовного провадження в господарському процесі характеризується наявністю спору, який породжують різноспрямовані інтереси його сторін. Виходячи з цього, зацікавлена особа наділена правом на відкриття господарського провадження по справі щодо захисту порушеного, невизнаного або ж оскаржуваного права чи інтересу, що реалізується шляхом подання господарського позову.

Беручи до уваги наявність різноманітних підходів до визначення сутності позовного провадження в господарському процесі, а також малодослідженість, можна стверджувати про доцільність поглибленого вивчення даної теми. Незважаючи на це, визначення специфіки позовного провадження в господарському процесі є актуальним як з теоретичної, так і з практичної сторони, так як на сучасному етапі саме господарський позов дає змогу захистити в законному порядку права та законні інтереси суб'єктів господарювання.

Основою для подальшого дослідження проблем позовного провадження в господарському процесі виступають праці ряду науковців. Такими науковцями є В. С. Андросович [50], І. А. Балюк [29; 30], Є. Я. Белікова [31], О. В. Белікова [31], І. О. Бут [32], Ю. С. Верницький [33], Т. Л. Геведзе [48], І. О. Гоша [34], А. С. Гринькова [35], О. П. Гродовська [36], В. І. Дрішлюк [37], С. В. Дяченко

[33], А. М. Жук [38], С. Г. Закірова [39], А. О. Згама [40], О. О. Іванов [42; 43], Н. В. Іванюта [44], М. В. Карташов [45], Л. А. Кондрат'єва [46], В. А. Кройтор [47], Д. В. Кухнюк [48], М. М. Малетич [49], О. Ю. Минюк [50], Є. А. Морозов [51], Н. О. Петренко [52; 53; 54], В. В. Петруня [55], М. Г. Поліщук [56], І. С. Похиленко [57], В. В. Рєзнікова [58; 59], О. П. Світличний [60], О. Л. Соловійов [61;62], Т. В. Степанова [63], Є. А. Таликін [64], Т. В. Терпугова [65], О. С. Фонова [66], Р. Ю. Ханік-Посполітак [67], О. І. Харитоновна [68], В. Д. Чернадчук [69], Ю. О. Шекера [70].

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які складаються в процесі здійснення будь-якої форми господарського судочинства.

Предметом дослідження є позовне провадження в господарському процесі.

Мета дослідження полягає у комплексному та повному розкритті сутності правового регулювання порядку здійснення позовного провадження в господарському процесі та подання на основі цього відповідних висновків та пропозицій.

Відповідно до поставленої мети завданнями дослідження є:

- визначити процесуально-правову суть позовного провадження у господарському процесі;
- встановити поняття та елементи позову в господарському процесі;
- охарактеризувати господарсько-правовий статус сторін позовного провадження, а також висвітлити їх процесуальні права та обов'язки;
- проаналізувати процесуально-правову суть спрощеного позовного провадження у господарському процесуальному праві України;
- встановити коло справ, що підлягають розгляду у порядку спрощеного позовного провадження;
- дослідити відкриття провадження та розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження.

Методами дослідження стали історико-правовий, діалектичний, порівняльно-правовий, формально-логічний, системно-функціональний методи та інші методи.

Завдяки історико-правовому та діалектичному методам вдалося дослідити розвиток інституту позовного провадження в господарському процесі (п.1.1.). У роботі також був використаний порівняльно-правовий метод, який застосовувався з метою вивчення вітчизняного господарського законодавства, норми якого регулюють особливості здійснення позовного провадження (пп.1.2., 1.3.). За допомогою формально-логічного методу була опрацьована наукова література, котра стосується теми дослідження, а також аналізувалась судова практика з проблем, пов'язаних із здійсненням позовного провадження у господарському процесі (пп. 2.1.-2.3.). Системно-функціональний метод дав можливість вивчити та досить широко дослідити як форми позовного провадження у господарському процесі, так і їх стадії (пп. 2.1.-2.3.).

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному вивченні основних проблем здійснення позовного провадження у господарському процесі, аналізі та вдосконаленні нормативно-правових актів, що регламентують вказану сферу господарсько-процесуальних відносин. Окрім того, у роботі було широко розкрито процесуально-правову суть як загального, так і спрощеного позовного провадження у господарському процесі та визначено на основі цього головні відмінності проведення таких форм позовного провадження, а також було глибоко досліджено поняття «малозначність справи», яке відіграє важливу роль у господарському судочинстві.

Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у статті «Процесуально-правова суть спрощеного позовного провадження у господарському процесуальному праві України», що опублікована у збірнику наукових статей «Правове забезпечення господарської діяльності». К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. С. 156-160.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що їх зміст у багатьох аспектах доповнює наукові знання у сфері здійснення позовного провадження у господарському судочинстві. Також практичне значення дослідження полягає у можливості застосування результатів випускної кваліфікаційної роботи в науковій діяльності, в правотворчій сфері, а також під

час навчального процесу. Деякі положення теоретичного характеру, наприклад, визначення понять, можна використовувати у нормотворчій діяльності.

Структура випускної кваліфікаційної роботи обумовлена метою та предметом дослідження, а також авторським підходом до дослідження обраної теми. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, які включають в себе шість підрозділів, висновків та пропозицій, а також списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 59 сторінок, із яких основна частина роботи займає 52 сторінки. Список використаних джерел складається з 70 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

1.1. Процесуально-правова суть позовного провадження у господарському процесі

Перш ніж розглядати позовне провадження у господарському процесі, варто визначити таке загальне поняття у процесуальному праві як провадження. Так, В. А. Кройтор зазначає, що провадження в господарському судочинстві як одна із форм господарського судочинства – це врегульований законом порядок розгляду та вирішення справ, котрі схожі за своєю правовою природою, що обумовило певні процесуальні особливості їх судового розгляду та вирішення [47, с. 24]. Тобто провадження в судовій сфері – це усталений порядок розгляду і вирішення справ судом, який поєднує в собі конкретні стадії.

Відповідно до ст. 12 Господарського процесуального кодексу України, господарське судочинство проводиться в порядку наказного чи позовного провадження (загального або спрощеного). Загальне позовне провадження призначене для розгляду справ, котрі через складність чи інші обставини недоцільно розглядати в спрощеному позовному провадженні. А. А. Балюк наголошує на тому, що норми господарського процесуального права закріплюють такі головні ознаки позовного провадження:

- розгляд та вирішення спорів проводиться спеціально уповноваженим на це органом – господарським судом;
- розгляд спорів в господарському суді здійснюється у суворо визначеному законом процесуальному порядку;
- учасникам процесу надані та забезпечені державою правові гарантії;
- рішення господарського суду має бути законним та обґрунтованим [29, с. 98].

В свою чергу Н. В. Іванюта зазначає, що для усіх видів позовного провадження властиві такі характеристики:

1) спір про право чи спір про інтерес. У ч. 2 ст. 4 Господарського процесуального кодексу України зазначено, що особи, які наділені правом на звернення до господарського суду, звертаються до нього за захистом своїх порушених, невизнаних чи оспорюваних прав і законних інтересів;

2) позов і позовна заява. Юридична категорія «позовне провадження» взяла свій початок саме з наявності позову як такого та його результату – позовної заяви. Дані аспекти визначають головну відмінність позовного провадження від інших проваджень у господарському судочинстві;

3) широкий суб'єктний склад і його найменування. Відповідно до ст. 41 Господарського процесуального кодексу України, в справах позовного провадження учасниками справи виступають сторони і треті особи. Також в справах можуть брати участь органи і особи, котрим законом надано право звертатися до суду у інтересах інших осіб;

4) процесуальні гарантії позовної форми захисту. У ч. 1 ст. 4 Господарського процесуального кодексу України зазначено, що право на звернення до господарського суду в установленому Господарським процесуальним кодексом України порядку гарантується. Ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи у господарському суді, до юрисдикції якого вона віднесена законом;

5) змагальність провадження. Ця властивість позовного провадження регламентується ст. 13 Господарського процесуального кодексу України. У ній зазначено наступне:

- судочинство в господарських судах базується на засадах змагальності сторін;
- учасники справи наділені рівними правами щодо здійснення усіх процесуальних прав і обов'язків, що визначені Господарським процесуальним кодексом України;

– кожна сторона мусить довести обставини, котрі мають значення для справи та на які вона посилається як на підставу своїх вимог чи заперечень, окрім випадків, визначених законом;

– кожна сторона несе ризик настання наслідків, що пов'язані із вчиненням або невчиненням нею процесуальних дій;

– суд, зберігаючи об'єктивність та неупередженість, керує ходом судового процесу, сприяє урегулюванню спору шляхом досягнення угоди між сторонами, роз'яснює в разі необхідності учасникам судового процесу їх процесуальні права і обов'язки, наслідки вчинення чи невчинення процесуальних дій, сприяє учасникам судового процесу у здійсненні ними прав, визначених Господарським процесуальним кодексом України, запобігає зловживанню учасниками судового процесу їхніми правами і вживає заходів для виконання ними їхніх обов'язків;

б) стадійність розгляду справи. Н. О. Петренко стверджує, що стадіями у господарському судочинстві є послідовність процесуальних дій, котрі здійснюються у певній черговості, що встановлюється Господарським процесуальним кодексом України і оформлюється судовим актом (ухвала, рішення, постанова) [52, с. 142].

У своїх роботах О. Л. Соловійов зазначає, що стадіями загального позовного провадження в господарському судочинстві є:

– стадія пред'явлення позову, тобто подання позовної заяви до господарського суду (ч. 1 ст. 171 Господарського процесуального кодексу України);

– стадія відкриття провадження в справі. За відсутності підстав для залишення позовної заяви без руху, повернення позовної заяви або відмови в відкритті провадження суд відкриває провадження по справі протягом п'яти днів із дня надходження позовної заяви чи заяви про усунення недоліків (ч. 1 ст. 176 Господарського процесуального кодексу України);

– стадія підготовчого провадження. Підготовче провадження починається відкриттям провадження у справі та закінчується закриттям підготовчого засідання (ч. 2 ст. 177 Господарського процесуального кодексу України);

– стадія урегулювання спору за участю судді. Врегулювання спору за участю судді проводиться за згодою сторін до початку розгляду справи по суті (ч. 1 ст. 186 Господарського процесуального кодексу України);

– стадія розгляду справи по суті. Завданням розгляду справи по суті є розгляд і вирішення спору на підставі зібраних в підготовчому провадженні матеріалів, а також розподіл судових витрат (ст. 194 Господарського процесуального кодексу України);

– стадія перегляду судового рішення у апеляційному порядку. Учасники справи, особи, котрі не брали участі в справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, інтереси чи обов'язки, мають право подати апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції (ч. 1 ст. 254 Господарського процесуального кодексу України);

– стадія перегляду судового рішення у касаційному порядку. Учасники справи, а також особи, котрі не брали участі в справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, інтереси чи обов'язки, мають право подати касаційну скаргу (ч. 1 ст. 287 Господарського процесуального кодексу України);

– стадія перегляду судового рішення за нововиявленими чи виключними обставинами. Рішення, постанови та ухвали господарського суду, Вищого суду з питань інтелектуальної власності, якими закінчено розгляд справи, а також ухвали у справах про банкрутство (неплатоспроможність), які підлягають оскарженню у випадках, передбачених Кодексом України з процедур банкрутства рішення [10], що набрали законної сили, можуть бути переглянуті за нововиявленими або виключними обставинами (ч. 1 ст. 320 Господарського процесуального кодексу України);

– стадія виконання судового рішення [62, с. 105]. Виконання судового рішення здійснюється на підставі наказу, виданого судом, який розглядав справу як суд першої інстанції (ч. 1 ст. 327 Господарського процесуального кодексу України). Таке виконання здійснюється відповідно до положень Закону України «Про виконавче провадження» [16].

Аналізуючи всі стадії позовного провадження у господарському процесі, Н. О. Петренко приходять до висновку, що всім зазначеним вище стадіям властиві такі ознаки як послідовність, завершення ухвалення судового акта (ухвала, рішення тощо), наявність суб'єктного складу, наявність процесуальної мети. Окрім того, науковцем вбачається, що кожна із цих стадій потребує подальшого детального дослідження, адже це зумовлено тим, що господарське судочинство носить досить формальний характер, а детальне вивчення кожної із стадій дасть змогу вибудувати логічну послідовність дій кожного із учасників, що закріпить можливість ефективно застосовувати процесуальні інструменти [52, с. 145].

Таким чином, саме стадії є базисом, котрий, в виду своєї усталеності, формує позовне провадження у господарському процесі. Я вважаю, що саме стадії є тією ознакою, яка відрізняє позовне провадження від інших форм судових проваджень;

7) форма закінчення розгляду справи [44, с. 301]. У позовному провадженні розгляд справи закінчується прийняттям судового рішення. Відповідно до ст. 233 Господарського процесуального кодексу України, суди ухвалюють рішення іменем України відразу після закінчення судового розгляду. Рішення ухвалюються, складаються та підписуються у нарадчій кімнаті тим складом суду, котрий розглянув справу. Всі судові рішення викладаються письмово в паперовій і електронній формах.

Таким чином, позовне провадження в господарському процесі можна визначити як певну процесуальну форму здійснення правосуддя. Як зазначає В. В. Резніков, процесуальну форму характеризують такі ознаки як:

- нормативність – полягає у тому, що вона визначається у законодавстві певного рівня (забезпечується єдність нормативного регламенту господарського процесу, неможливість врегулювання даної сфери способом ухвалення підзаконних нормативних актів);
- беззаперечність – відображає обов'язковість додержання форм реалізації процесуальних норм в діяльності учасників господарського процесу;

– системність – відображає необхідність структурувати господарський процесуальний регламент у єдине ціле;

– універсальність – відображає її застосування до вирішення різних справ, підвідомчих господарським судам без будь-якої істотної диференціації [59, с. 41].

Отже, процесуально-правова суть позовного провадження у господарському процесі полягає в тому, що таке провадження дозволяє розглянути спір, що виникає між позивачем та відповідачем з господарських відносин відповідно до загальних правил, визначених господарським процесуальним законом.

1.2. Поняття та елементи позову в господарському процесі

Головним аспектом в позовному провадженні виступає позов, під яким А. М. Жук у господарському процесі розуміє процесуальний засіб захисту порушеного права [38, с. 12].

У своїх роботах В. А. Кройтор позов визначає як пред'явлену через суд до відповідача в визначеній законом процесуальній формі матеріально-правову вимогу про відновлення порушеного, невизнаного чи оспорюваного права або охоронюваного законом інтересу [47, с. 177].

На думку В. Д. Чернадчука, позов виступає єдиним поняттям, яке має пов'язані між собою дві сторони – матеріальну і процесуальну, без кожної із котрих не може бути позову як такого. Матеріально-правова сторона позову – це спір, матеріально-правова вимога позивача до відповідача, що зазначена в позовній заяві та підлягає розгляду по суті в визначеному законом порядку. Процесуально-правова сторона позову – це звернення до господарського суду із проханням щодо вирішення господарського спору по суті та захисту порушеного чи такого, що оспорюється права або охоронюваного законом, інтересу [69, с. 152].

Позов є наслідком реалізації права на звернення до господарського суду, яке закріплене у ст. 4 Господарського процесуального кодексу України. Окрім того, у

ст. 8 Конституції України [1] передбачено, що звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.

Як зазначає І. О. Гоша, право на звернення – це можливість зацікавленої особи звернутися до суду для порушення судового провадження із метою захисту його порушеного права чи законного інтересу [34, с. 125]. М. В. Карташов наголошує, що процесуальні наслідки реалізації права на звернення до суду полягають у виникненні судової діяльності щодо здійснення правосуддя із господарської справи та ухвалення судового рішення як результат цієї діяльності [45, с. 20]. Таким чином, позов є результатом здійснення особою наданої їй законом права на звернення до господарського суду.

Безперечно, позов має свої складові, які визначають його характер. У своїх роботах В. Д. Чернадчук зазначає, що основними елементами позову є:

1. Предмет позову. Це матеріально-правова вимога позивача до відповідача, відносно котрої суд має ухвалити рішення. Така вимога має мати правовий характер, а також бути підвідомчою господарському суду. Правильне визначення предмета позову носить важливе практичне значення, а саме встановлює суть вимоги, на котру суд мусить дати відповідь в своєму рішенні, підвідомчість цієї справи, проводить класифікацію на окремі категорії справ.

2. Підстава позову. Це обставини, котрими позивач обґрунтовує свої вимоги. Такі обставини формують юридичні факти, котрі тягнуть за собою конкретні правові наслідки. Підстава позову формується із таких юридичних фактів, котрі підтверджують наявність спірних взаємовідносин, належність сторін до такої справи і привід до позову. Правильне визначення підстави позову встановлює межі доказування, є гарантією прав відповідача на захист проти позову. Підставу позову становлять фактична та правова підстави. Фактична підстава позову – це юридичні факти, на котрих ґрунтуються позовні вимоги позивача до відповідача. Зазвичай, підстава має складний фактичний склад. Юридичні факти і фактичні обставини формують фактичну підставу позову.

Правова підстава позову – це посилання у позовній заяві на законодавство, на котрих базується вимога позивача.

3. Зміст позову. Це вид судового захисту, котрого потребує позивач від господарського суду [69, с. 152]. Відповідно до ст. 20 Господарського кодексу України [6], позивач може просити суд про:

- визнання наявності чи відсутності прав;
- визнання повністю чи частково недійсними актів органів державної влади і органів місцевого самоврядування, актів інших суб'єктів, котрі суперечать законодавству, обмежують права і законні інтереси суб'єкта господарювання чи споживачів;
- визнання недійсними господарських угод із підстав, визначених законом;
- відновлення становища, котре існувало до порушення прав і законних інтересів суб'єктів господарювання;
- припинення дій, котрі порушують право чи створюють загрозу його порушення;
- присудження до виконання обов'язку у натурі;
- відшкодування збитків;
- застосування штрафних санкцій;
- застосування оперативно-господарських санкцій;
- застосування адміністративно-господарських санкцій;
- установа, зміни чи припинення господарських правовідносин.

Як зазначає В. А. Кройтор, виділення елементів позову має таке значення:

а) елементи позову індивідуалізують позов, дають змогу визначити тотожність позовів, котра має значення для недопущення існування кількох судових рішень за одним і тим же спором;

б) виділення елементів позову необхідне для проведення господарським судом контролю за здійсненням позивачем свого процесуального права на зміну позову. Згідно з ст. 46 Господарського процесуального кодексу України, позивач

вправі до припинення підготовчого засідання обрати інший предмет або причини позову подавши рукописну заяву;

с) підстава позову визначає предмет доказування в справі, встановлюючи межі обов'язку позивача із доведення фактів, на котрі він посилається задля аргументування власних запитів;

д) предмет та підстава позову встановлюють межі судової діяльності: суд розглядає справу тільки у межах заявлених позовних вимог [47, с. 178]. В свою чергу В. І. Дрішлюк стверджує, що аналіз та розуміння елементів позову надає можливість не лише учасникам спірних правовідносин правильно сформулювати свої вимоги, зробити акцент на конкретній доказовій базі, обрати спосіб захисту своїх порушених чи невизнаних прав, але також і суду як органу, на котрий покладено обов'язок вирішення господарського спору, правильно визначитися із характером спірних правовідносин, фактами, на котрі опираються учасники процесу в своїй доказовій діяльності, та у кінцевому підсумку сприяє ухваленню законного, обгрунтованого і вмотивованого судового рішення [37, с. 87].

Говорячи про позов в господарському процесі, варто зазначити, що він представлений позовною заявою, у якій, відповідно до ч. 1 ст. 162 Господарського процесуального кодексу України, позивач вносить власні умови з приводу предмета суперечки і аргументування їх. Господарський процесуальний кодекс України закріплює такі вимоги до оформлення позовної заяви:

- подається до суду у письмовій формі;
- підписується однією із перелічених осіб:
 - a) позивачем;
 - b) представником позивача;
 - c) іншою особою, котрі законом надана можливість звертатися до суду у інтересах іншої особи;
- має відповідний зміст та додатки, що визначаються процесуальним законом.

У ч. 3 ст. 162 Господарського процесуального кодексу України закріплено, що позовна заява повинна містити такі відомості:

- 1) найменування суду першої інстанції, до котрого подається позовна заява;
- 2) ідентифікаційні дані про особу, що подає позовну заяву:
 - для юридичних осіб: повне найменування, місцезнаходження, поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи у Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, номери засобів зв'язку, офіційна електронна адреса;
 - для фізичних осіб: прізвище, ім'я і по батькові, місце проживання або перебування, поштовий індекс, реєстраційний номер облікової картки платника податків у разі його наявності чи номер та серія паспорта для фізичних осіб – громадян України, вказівку на статус фізичної особи – підприємця, номери засобів зв'язку, адреси електронної пошти;
- 3) вказівка на ціну позову, якщо позов підлягає грошовій оцінці;
- 4) аргументований розрахунок сум, котрі стягуються або оспорується;
- 5) зміст позовних вимог:
 - спосіб або ж способи захисту прав чи інтересів, визначені законом або договором чи іншим шляхом, що не суперечить закону та який позивач просить суд визначити в рішенні;
 - у разі, якщо позов подано до декількох відповідачів – зміст позовних вимог щодо кожного із них;
- 6) виклад обставин, котрими позивач аргументує свої вимоги;
- 7) зазначення доказів, котрі підтверджують вказані обставини;
- 8) правові підстави позову;
- 9) інформація про вжиття заходів досудового врегулювання спору – у разі, якщо законом визначений обов'язковий досудовий порядок врегулювання спору;
- 10) інформація про вжиття заходів забезпечення доказів чи позову до подання позовної заяви, якщо такі проводилися;
- 11) перелік документів і інших доказів, котрі додаються до заяви;

12) зазначення доказів, котрі не можуть бути подані разом з позовною заявою (за наявності);

13) зазначення щодо наявності в позивача чи іншої особи оригіналів письмових чи електронних доказів, копії котрих додано до заяви;

14) попередній (орієнтовний) розрахунок суми судових витрат, котрі позивач поніс та котрі очікує понести у зв'язку з розглядом справи;

15) підтвердження позивача про те, що ним не подано іншого позову чи позовів до цього ж самого відповідача чи відповідачів із тим самим предметом і з тих самих підстав.

Важливим аспектом позовної заяви є вказівка про ціну позову, якщо позов стосується майнових відносин. Так, відповідно до ч. 1 ст. 163 Господарського процесуального кодексу України, ціна позову визначається:

1) у позовах про стягнення грошових коштів – сумою, котра стягується, чи сумою, що оспорується за виконавчим або іншим документом, за котрим стягнення здійснюється в безспірному, тобто безакцептному порядку;

2) у позовах про визнання права власності на майно чи його витребування – вартістю майна;

3) у позовах, котрі складаються із кількох самостійних вимог, – загальною сумою усіх вимог.

За твердженням О. П. Світличного, правильне визначення ціни позову є дуже важливим на практиці, так як саме виходячи із неї вираховується судовий збір. У випадку неправильного визначення ціни позову, неправильно буде сплачений і розмір судового збору, наслідком чого може бути повернення позовної заяви [60, с. 133]. Так, у ч. 1 ст. 4 Закону України «Про судовий збір» [15] зазначено, що судовий збір справляється у відповідному розмірі від прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня календарного року (відповідно до ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» [18] становить 2270 гривень), в якому відповідна заява або скарга подається до суду, – у відсотковому співвідношенні до ціни позову та у фіксованому розмірі.

На увагу також заслуговує питання щодо додатків до позовної заяви. У ст. 164 Господарського процесуального кодексу України зазначено, що до позовної заяви додаються документи, котрі:

1) підтверджують відправлення іншим учасникам справи копії позовної заяви та доданих до неї документів;

2) підтверджують сплату судового збору у встановлених порядку та розмірі, чи документи, котрі підтверджують підстави звільнення від сплати судового збору відповідно до закону;

3) наявні в позивача докази, котрі підтверджують обставини, на основі яких базуються позовні вимоги (якщо подаються письмові або електронні докази позивач може додати до позовної заяви копії відповідних доказів);

4) у разі необхідності – клопотання про призначення експертизи, витребування доказів тощо;

5) у разі подання заяви про визнання акта або договору недійсним – копія чи оригінал оспорюваного акта або договору чи засвідчений витяг із нього, а у випадку відсутності акта або договору в позивача – клопотання про його витребування;

6) у разі подання заяви, підписаної представником позивача, – довіреність або інший документ, котрий підтверджує повноваження представника позивача.

Варто зазначити, що у разі подання позовної заяви без дотримання зазначених вище вимог суд може залишити її без руху. Так, в ухвалі Господарського суду Запорізької області від 30.09.2019 року по справі № 908/2622/19 суд дійшов висновку щодо необхідності залишення без руху позовної заяви ХРІМАСО КОМПАНІ ЛТД в особі учасника та уповноваженої особи Хохлова Юрія Вікторовича та надання позивачу строку для усунення вищевказаних недоліків у термін 10 днів з дня отримання вказаної ухвали, але не пізніше 21 жовтня 2019 року, шляхом надання суду – письмових пояснень та документального підтвердження щодо наявності права у адвоката – Усової Катерини Вікторівни на подачу позову до господарського суду позовної заяви від імені ХРІМАСО КОМПАНІ ЛТД в особі учасника та уповноваженої особи

Хохлова Юрія Вікторовича; письмових пояснень, в чому полягає порушення прав позивача як учасника товариства у зв'язку з прийняттям оскаржуваного рішення [26].

За твердженням Н. О. Петренко, співвідношення понять «позовна заява» і «позов» варто досліджувати як форму і її зміст. Так, позовна заява – це письмовий документ, котрий адресований суду і має відповідати закріпленим у процесуальному законодавстві вимогам. Що ж до позовної заяви, то вона містить позов (а саме матеріально-правову вимогу) до відповідача. Наведений висновок відповідає і нормам чинного господарсько-процесуального законодавства – позов пред'являється шляхом подання позовної заяви до суду першої інстанції (ч. 1 ст. 171 Господарського процесуального кодексу України) [54, с. 75].

Отже, позов в господарському процесі – це письмове звернення особи, яка наділена правом на таке звернення, до господарського суду із проханням захистити порушені господарські права чи господарські інтереси шляхом прийняття відповідного судового рішення.

Елементами позову в господарському процесі є предмет позову (вимога матеріально-правового характеру позивача до відповідача, щодо якої господарський суд повинен прийняти рішення), підстава позову (обставини, на основі котрих позивач висуває свої вимоги) та зміст позову (різновид судового захисту, якого потребує позивач від господарського суду).

1.3. Сторони позовного провадження, їх процесуальні права та обов'язки

Досліджуючи позовне провадження в господарському процесі, варто проаналізувати особливості правового статусу сторін такого провадження.

Як зазначає І. С. Похиленко, сторонами в господарському процесі виступають юридично зацікавлені суб'єкти спірних матеріальних правових відносин (юридичні особи та фізичні особи – підприємці, фізичні особи, які не є

підприємцями, державні органи, органи місцевого самоврядування), між котрими виник спір про право, який підлягає розгляду та вирішенню у судовому порядку, що діють на захист власних прав, свобод і інтересів, на них поширюється правонаступництво і наслідки вирішення справи в суді і вони мають сплатити усі судові витрати [57, с. 411].

В свою чергу Т. В. Терпугова зазначає, що сторони господарського процесу – це основні учасники господарського процесу, без участі котрих процес не розпочнеться, та не зможе завершитися винесенням судом рішення по суті справи [65, с. 142].

Так, у ст. 45 Господарського процесуального кодексу України зазначено, що сторонами в судовому процесі – позивачами і відповідачами – можуть бути такі особи:

– юридичні особи. Відповідно до ч. 1 ст. 80 Цивільного кодексу України [5], юридична особа – це організація, що створена та зареєстрована в встановленому законом порядку. Таким законом є Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [12], який регламентує відносини, котрі виникають в сфері державної реєстрації юридичних осіб, їхньої символіки (в випадках, визначених законом), громадських формувань, котрі не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб – підприємців.

– фізичні особи – підприємці. У роз'ясненні Міністерства юстиції України «Статус фізичної особи – підприємця: проблеми застосування законодавства» [21] зазначено, що статус фізичної особи – підприємця – це юридичний статус, котрий засвідчує право особи на заняття підприємницькою діяльністю, а саме: самостійною, ініціативною, систематичною, на власний ризик господарською діяльністю, котра проводиться суб'єктами господарювання (підприємцями) із метою досягнення економічних та соціальних результатів і одержання прибутку;

– фізичні особи, котрі не є підприємцями. Говорячи про фізичну особу як суб'єкт права, варто звернути увагу на ст. 24 Цивільного кодексу України, де визначено, що фізичною особою є людина. М. М. Малетич зазначає, що основні

випадки і проблеми участі фізичних осіб – негосподарюючих суб'єктів виникають у корпоративних спорах, справах, що пов'язані з банкрутством, справах за заявами органів Антимонопольного комітету України до суб'єктів господарювання, справ про облік прав на цінні папери тощо [49, с. 7];

– державні органи та органи місцевого самоврядування. У ч. 5 ст. 23 Господарського кодексу України зазначено, що державні органи і органи місцевого самоврядування мають право звертатися до суду щодо визнання недійсними актів підприємств, інших суб'єктів господарювання, котрі обмежують права територіальних громад, повноваження органів місцевого самоврядування;

– особи, котрим законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб. Відповідно до ч. 1 ст. 53 Господарського процесуального кодексу України, в випадках, визначених законом, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, фізичні і юридичні особи можуть звертатися до суду у інтересах інших осіб, державних або суспільних інтересах і брати участь в цих справах.

Зазначені особи наділені правом на звернення до господарського суду за захистом своїх порушених, невизнаних чи оспорюваних прав і законних інтересів в справах, що віднесені законом до юрисдикції господарського суду, а також для вжиття визначених законом заходів, що спрямовані на запобігання правопорушенням [4].

Окрім того, ст. 45 Господарського процесуального кодексу України визначає, що статус позивача набувають особи, котрі подали позов чи у інтересах котрих подано позов про захист порушеного, невизнаного або оспорюваного права чи охоронюваного законом інтересу, а статусу відповідача – особи, котрим пред'явлено позовну вимогу.

Як зазначає О. І. Харитонова, позивач – це особа, на захист суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів котрої відкривається господарська справа в суді і розпочинається господарський процес, а відповідач – особа, котра за заявою позивача притягається до відповідальності за порушення або оспорювання його права та охоронюваного законом інтересу [68, с. 90].

Для того, щоб особа могла бути позивачем чи відповідачем у господарському суді, вона має набути необхідного обсягу процесуальної правоздатності та процесуальної дієздатності. У ст. 44 Господарського процесуального кодексу України зазначено, що усі фізичні та юридичні особи здатні мати процесуальні права та обов'язки сторони (процесуальна правоздатність). Фізичні особи, котрі досягли повноліття, а також юридичні особи здатні особисто здійснювати процесуальні права і виконувати свої обов'язки у суді (процесуальна дієздатність).

Процесуальна правоздатність та процесуальна дієздатність формує процесуальну правосуб'єктність. Так, Т. В. Степанова визначає господарську процесуальну правосуб'єктність як здатність безпосередньо реалізовувати процесуальні дії, здійснювати свої процесуальні права та обов'язки. Особливість господарської процесуальної правосуб'єктності полягає у тому, що вона може здійснюватися за допомогою дій інших осіб. Так, громадяни здійснюють господарську процесуальну правосуб'єктність самостійно чи через своїх представників, а установи, організації та підприємства – через свої колегіальні або одноособові органи чи через належним чином уповноважених представників [63, с. 60].

Сторони у господарському процесі користуються рівними процесуальними правами. Втім, на думку І. А. Балюк, абсолютна рівність позивача та відповідача неможлива за специфіки їх статусу. Така рівність втілюється у різноманітних процесуальних можливостях позивача та відповідача в захисті свого права [30, с. 208].

Досліджуючи права та обов'язки сторін у позовному провадженні, можна виокремити дві їх групи – загальні та спеціальні.

Загальні права та обов'язки сторін закріплюються у ст. 42 Господарського процесуального кодексу України. Відповідно до ч. 1 цієї статті, сторони такого провадження мають право:

- 1) ознайомлюватися із матеріалами справи, робити із них витяги, копії, отримувати копії судових рішень;

- 2) подавати докази;
- 3) приймати участь в судових засіданнях, якщо інше не передбачено законом;
- 4) приймати участь в дослідженні доказів;
- 5) ставити питання іншим учасникам справи, а також експертам, свідкам, спеціалістам;
- 6) подавати заяви і клопотання, надавати пояснення суду, наводити свої доводи, міркування щодо питань, котрі виникають під час судового розгляду, та заперечення проти заяв, клопотань, доводів та міркувань інших осіб;
- 7) ознайомлюватися із протоколом судового засідання, записом фіксування судового засідання технічними засобами, робити із них копії, подавати письмові зауваження із приводу їх неправильності або неповноти;
- 8) оскаржувати судові рішення в встановлених законом випадках;
- 9) користуватися іншими визначеними законом процесуальними правами.

У ч. 2 ст. 42 Господарського процесуального кодексу України зазначено, що сторони позовного провадження зобов'язані:

- 1) виявляти повагу до суду і до інших учасників судового процесу;
- 2) сприяти своєчасному, всебічному, повному і об'єктивному визначенню усіх обставин справи;
- 3) з'являтися у судове засідання за викликом суду, якщо їх явка визнана судом обов'язковою;
- 4) подавати всі наявні в них докази у порядку і строки, визначені законом чи судом, не приховувати докази;
- 5) надавати суду повні та достовірні пояснення із питань, котрі ставляться судом, а також учасниками справи у судовому засіданні;
- 6) виконувати процесуальні дії в визначені законом чи судом строки;
- 7) виконувати інші процесуальні обов'язки, встановлені законом чи судом.

Що ж до спеціальних права та обов'язки сторін, то вони регламентуються ст. 46 Господарського процесуального кодексу України. Відповідно до цієї статті,

сторони користуються рівними процесуальними правами. Крім прав і обов'язків, встановлених в ст. 42 Господарського процесуального кодексу України:

1) позивач має право відмовитися від позову (усіх чи частини позовних вимог), а відповідач в свою чергу наділений правом визнати позов (усі чи частину позовних вимог) – на будь-якій стадії судового процесу;

2) позивач має право збільшити чи зменшити розмір позовних вимог – до закінчення підготовчого засідання чи до початку першого судового засідання, у тому разі, якщо справа розглядається у порядку спрощеного позовного провадження;

3) відповідач наділений правом подати зустрічний позов в строки, визначені Господарським процесуальним кодексом України;

4) позивач наділений правом змінити предмет чи підстави позову шляхом подання письмової заяви – до закінчення підготовчого засідання;

5) сторони мають право укласти мирову угоду на будь-якій стадії судового процесу.

Говорячи про правовий статус сторін в господарському процесі, необхідно згадати про їх можливість мати представника. Ця можливість закріплюється у ч. 1 ст. 66 Господарського процесуального кодексу України, де зазначено, що сторона може брати участь в судовому процесі особисто (самопредставництво) чи через представника.

Як стверджує М. Г. Поліщук, сутність інституту представництва полягає у наступному:

– представник виступає від імені та у інтересах особи, котру він представляє;

– представник здійснює права та обов'язки особи, котру він представляє, якими він наділяється в результаті реалізації своїх повноважень;

– дії, вчинені представником, є обов'язковими для особи, котру він представляє;

– представник діє у межах наданих йому повноважень та може бути обмежений в здійсненні деяких із них;

– дії представника спрямовані на захист порушених, оспорюваних і невизнаних прав та інтересів довірителя, державних або суспільних інтересів [56, с. 146].

Відповідно до ст. 61 Господарського процесуального кодексу України, представник, котрий має повноваження на ведення справи у суді, здійснює від імені особи, котру він представляє, її процесуальні права і обов'язки. Обмеження повноважень представника на вчинення конкретної процесуальної дії мають бути застережені в виданій йому довіреності чи ордері.

У своїх роботах Д. В. Кухнюк та Т. Л. Геведзе зазначають, що інститут представництва дозволяє учасникам господарського процесу, з однієї сторони, доручати представництво у суді своїх інтересів особі, обраній ними, а з іншої – вимагати від представника здійснення усіх визначених законом заходів і використання зазначених в ньому засобів у цілях захисту інтересів довірителя [48, с. 116].

Інколи сторони позовного провадження можуть зловживати своїми правами. В. В. Резнікова стверджує, що зловживання процесуальним правом в господарському судочинстві – це діяння (дія чи бездіяльність), котре полягає у здійсненні учасниками судового процесу наданих їм законом прав і повноважень всупереч їх призначенню, із протиправною заінтересованістю, що призвело чи може призвести до завдання шкоди як публічним, так і приватним інтересам шляхом утруднення або унеможливлення досягнення завдань господарського судочинства [58, с. 152].

У залежності від конкретних обставин суд може визнати зловживанням правами будь-які дії, котрі протирічать завданням господарського провадження. Загалом, в Господарському процесуальному кодексі України визначені орієнтири таких дій, котрі можна поділити на такі групи:

1) дії, що спрямовані на затягування процесу:

- оскарження судового рішення, котре не підлягає оскарженню, не має сили чи дія якого закінчилась;
- заявлення завідомо безпідставного відводу;

- подання клопотання для вирішення питання вже вирішеного судом за відсутності інших підстав чи нових обставин;
 - реалізація інших аналогічних дій, що спрямовані на безпідставне затягування чи перешкоджання розгляду справи чи виконання судового рішення;
- 2) подання кількох схожих позовів до одного і того ж відповідача чи подання кількох позовів із аналогічним предметом і за аналогічними обставинами;
- 3) подання «пустого» позову, тобто подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмету спору чи у спорі, котрий має очевидно штучний характер;
- 4) зміна підсудності. У цю групу дій потрапляє безпідставне чи штучне об'єднання позовних вимог із метою зміни підсудності справи, чи завідомо хибне залучення особи у ролі відповідача (співвідповідача) за тієї ж мети;
- 5) порушення прав третіх осіб. Для прикладу, укладення мирової угоди, націленої зашкодити правам третіх осіб чи умисне неповідомлення про осіб, котрі мають бути залучені до справи.

Таким чином, законодавець самостійно встановив найчастіші порушення, тому не виникає необхідності чекати роз'яснень Верховного Суду про те, котрі випадки все ж таки підпадають під зловживання процесуальними правами [41]. Все ж таки, на мою думку, знаючи про такі порушення, необхідно закріпити відповідну санкцію у Кодексі України про адміністративні правопорушення, яка б надавала змогу притягувати порушників до відповідальності.

Отже, сторони позовного провадження у господарському процесі – це особи, які, відповідно до господарського процесуального законодавства, можуть бути позивачами чи відповідачами в господарському суді – юридичні особи, фізичні особи – підприємці, фізичні особи, котрі не є підприємцями, державні органи та органи місцевого самоврядування, а також особи, котрим законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб.

Процесуальні права та обов'язки сторін позовного провадження у господарському процесі поділяються на дві групи – загальні процесуальні права та обов'язки і спеціальні процесуальні права та обов'язки.

РОЗДІЛ 2

СПРОЩЕНЕ ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

2.1. Процесуально-правова суть спрощеного позовного провадження у господарському процесуальному праві України

Іншим різновидом позовного провадження є спрощене позовне провадження. А. О. Згама зазначає, що інститут спрощеного провадження ефективно функціонує в ряді зарубіжних країн, наприклад, Естонії, Російській Федерації та інших державах [40, с. 184]. Що ж до України, то у ч. 3 ст. 12 Господарського процесуального кодексу України зазначено, що спрощене позовне провадження призначене для розгляду малозначних справ, справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.

Можливість використання спрощеного позовного провадження в господарському провадженні була введена Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [17], який закріплює особливості здійснення такого виду провадження не тільки у Господарському процесуальному кодексі України, а і у Цивільному процесуальному кодексі України [7] та Кодексі адміністративного судочинства України [8]. Так, відповідно до ч. 4 ст. 19 Цивільного процесуального кодексу України, спрощене позовне провадження призначене для розгляду:

- 1) малозначних справ;
- 2) справ, котрі виникають із трудових відносин;
- 3) справ про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України.

4) справ незначної складності і інших справ, яким є пріоритетне швидке вирішення справи.

В свою чергу у ч. 2 ст. 12 Кодексу адміністративного судочинства України зазначено, що спрощене позовне провадження призначене для розгляду справ незначної складності і інших справ, для котрих пріоритетним є швидке вирішення справи.

Окрім того, відповідно до згаданого Закону були приведені у відповідність правові норми Положення про автоматизовану систему документообігу суду [19], що затверджене рішенням Ради суддів України.

Як стверджує О. О. Іванов, головною метою запровадження скороченого провадження у господарському процесі було забезпечення швидкого та ефективного здійснення правосуддя, доступність судового захисту (включаючи момент щодо зниження розміру судового збору), здешевлення процесу у порівнянні із повноцінним позовним судочинством, розвантаження судів від тих справ, котрі не потребують повної процесуальної форми, усунення тяганини судового розгляду [43, с. 95].

У своїх роботах О. Л. Соловійов до основних рис спрощеного позовного провадження відносить:

- особливу процесуальну форму, котра базується на прискореному розгляді справи;
- добровільність застосування зацікавленими особами;
- визначення передумов розгляду в спрощеному провадженні у Господарському процесуальному кодексі України;
- особливий порядок застосування доказів;
- особливий порядок перегляду судових рішень, що ухвалені за результатами розгляду справи [61, с. 41].

В свою чергу Ю. С. Верницький та С. В. Дяченко стверджують, що відмінностями між загальним позовним провадженням та спрощеним є такі:

- a) скорочені строки розгляду;
- b) відсутність стадії підготовчого провадження;

- c) розгляд справи, відповідно до загальних правил, в порядку письмового провадження, тобто без повідомлення чи виклику сторін;
- d) відсутність судових дебатів;
- e) неможливість розгляду зустрічного позову;
- f) обмежена можливість касаційного оскарження справ, котрі розглядаються у порядку спрощеного позовного провадження [33, с. 143].

На думку О. В. Белікової та Є. Я. Белікової, спрощене провадження є ефективним засобом прискорення судового розгляду справи, економічним способом вирішення господарсько-правового конфлікту у судовому порядку і необхідним елементом переходу до електронного судочинства. В цьому є його основні здобутки і переваги у порівнянні з загальними правилами позовного провадження. Окрім того, у порядку спрощеного провадження суттєво зменшуються можливості для зловживання процесуальними правами сторонами по справі і штучного затягування процесу вирішення справи по суті [31, с. 66].

Говорячи про проблеми спрощеного позовного провадження у господарському процесу, О. О. Іванов зазначає, що до них належать такі:

- значна частина підготовчих дій проводиться господарським судом безпосередньо під час розгляду справи по суті;
- суду важко визначитися із всіма обставинами справи, а учасники справи не можуть бути проінформовані щодо повноти предмета доказування, в результаті чого стає проблема, котра пов'язана із ефективністю та раціональністю надання учасниками доказів в судовому засіданні;
- неможливість судом забезпечити реалізацію права учасників судового процесу на винесення своїх питань, вартих уваги експерта, якщо суд прийде до думки про неможливість вирішення справи по суті без висновку експерта і призначить проведення експертизи (таке процесуальне порушення прав призведе до неминучих правових наслідків, в тому числі до неможливості судом використовувати докази для формулювання свого рішення по завершенні судового розгляду);

– під час подання учасником справи клопотання чи заяви, котра не стосується розгляду справи в спрощеному позовному провадженні по суті, суд не враховує думки і погляди щодо задоволення чи заперечення такого клопотання (заяви), а це, у свою чергу, є порушення прав учасників процесу;

– через відсутність стадії підготовчого процесу завжди є ризик неможливості розглянути справу у встановлені строки [43, с. 96].

В свою чергу С. Г. Закірова, поділяючи позитивні аспекти оптимізації судочинства запровадженою новелою щодо спрощеного провадження, вбачає у ній певні небезпеки. Так, науковець вважає, що спрощене провадження накладає певні обмеження на учасників провадження, наприклад, щодо строків здійснення процесуальних дій тощо. Також, на його думку, критерії віднесення справ, що можуть розглядатись в порядку спрощеного провадження, є нечіткими і оціночними. Тому існують ризики зловживань, а також потенційне скасування винесених рішень в спрощеній процедурі вищими судами суто із формальних міркувань [39, с. 7].

Аналіз судової статистики про тривалість провадження в цивільних, господарських та адміністративних справах за червень 2020 року свідчить, що із запровадженням нових процесуальних кодексів багато справ можуть бути вирішені в позовному провадженні значно швидше внаслідок можливості пришвидшеного розгляду – без проведення підготовчого засідання, а іноді навіть без виклику учасників справи – тобто на основі наявних матеріалів. Строки провадження стали більш реалістичними, попри те, що у законі вони зросли. Визначення чотирьох (замість колишніх двох) змагальних документів, якими сторони обмінюються послідовно разом із доказами між собою і судом, дає можливість підготувати справу до вирішення у достатньому обсязі, щоб провести розгляд навіть без запрошення сторін. Справи, розглянуті у спрощеному провадженні, зазвичай не можуть бути оскаржені в касаційному порядку, отже, кінцеве рішення можна отримати значно швидше. Оприлюднена статистика фіксує кількість справ, що були розглянуті лише в цивільному судочинстві. Вона показує досить високу частку справ, що були вирішені в спрощеному позовному

провадженні. Так, у 2018 році суди розглянули 120 212 цивільних справ у спрощеному провадженні, а в 2019 році – 161 928 справ. Частка (питома вага) цих в загальній кількості справ позовного провадження становить відповідно 22 % і 32 %. По інших видах судочинства дані відсутні [28, с. 23].

Яскравим прикладом спрощеного позовного провадження у господарському судочинстві є провадження, що відкрите ухвалою Господарського суду міста Києва від 11.02.2020 року по справі № 910/1776/20 [27]. Суддя, розглянувши позовну заяву Товариства з обмеженою відповідальністю «Транспортно-експедиторське підприємство «Вертикаль» до Акціонерного товариства «Українська залізниця» про стягнення 116 930, 86 грн ухвалив справу розглядати за правилами спрощеного позовного провадження без виклику сторін (без проведення судового засідання).

Отже, процесуально-правова суть спрощеного позовного провадження у господарському процесуальному праві України полягає в тому, що таке провадження дає змогу розглянути малозначні справи, справи незначної складності і інші справи, для котрих пріоритетним є швидке вирішення справи.

2.2. Справи, що підлягають розгляду у порядку спрощеного позовного провадження

Говорячи про спрощене позовне провадження в господарському судочинстві, варто звернути увагу на коло справ, які підлягають розгляду у такому провадженні, адже саме вони характеризують сутність даного виду позовного провадження.

Стаття 247 Господарського процесуального кодексу України зазначає, що в рамках спрощеного позовного провадження можуть розглядатися:

1) малозначні справи. У ч. 5 ст. 12 Господарського процесуального кодексу України закріплено положення про те, що малозначними справами є:

- справи, в котрих ціна позову не перевищує 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- справи незначної складності, визнані судом малозначними, окрім справ, котрі підлягають розгляду тільки за правилами загального позовного провадження, і справ, ціна позову у котрих перевищує 500 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Оцінюючи міжнародний аспект розгляду малозначних справ, Л. А. Кондрат'єва зазначає, що в Європейському Союзі діє Регламент Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу від 11.07.2007 року № 861/2007 [3], котрий закріплює, що даний вид справ є загальновизнаним і виступає альтернативою стандартному судовому процесу розгляду справ в державах Європейського Союзу, у котрих із 1 січня 2009 року діє процедура розгляду дрібних позовів – «The European Small Claims Procedure». Ціла низка положень зазначеного Регламенту були інтегровані у національне законодавство держав-членів Європейського Союзу [46, с. 236].

Досліджуючи місце закріплення малозначних справ у процесуальних кодексах України, Р. Ю. Ханік-Посполітак вважає, що розміщення визначення категорії зазначених справ в параграфі про юрисдикцію в Цивільному процесуальному кодексі України є не вірним. Так як в даному випадку не вирішується питання, котрий суд буде розглядати справу. Визначення малозначних справ, на думку науковця, мало б міститися безпосередньо в главі про спрощене провадження. Незважаючи на це, науковець наголошує, що підхід законодавця в господарському процесі є дещо кращим порівняно із Цивільним процесуальним кодексом України [67, с. 201].

Розкриття специфіки малозначних справ буде неповним без звернення до судової практики. Так, позивач у справі № 910/10421/14 просив суд стягнути із порушника (магазину) мінімально допустиму законом компенсацію за порушення авторського права у розмірі 12 180 грн. Проте суд, встановивши факт порушення відповідачем авторських прав, відмовив в стягненні компенсації на тій підставі, що розмір компенсації не відповідає критеріям справедливості, добросовісності і

розумності [24]. Суд апеляційної інстанції підтримав рішення суду першої інстанції, пославшись на малозначущість порушеного права позивача [23]. На увагу заслуговує той факт, що суд апеляційної інстанції використав категорію «малозначущість справи», проте Вищий господарський суд України, переглядаючи цю справу у касаційному провадженні і скасовуючи попередні рішення суду, зазначив, що суд безпідставно не взяв до відома те, що незначний обсяг порушення авторських прав, хоч безумовно та повинен враховуватись при визначенні адекватних заходів захисту, все ж таки не є самодостатньою підставою для відмови в наданні цього захисту, так як це безпосередньо не визначено чинним законодавством, котре регламентує правовідносини в галузі інтелектуальної власності [22];

2) будь-яка інша справа, котра віднесена до юрисдикції господарського суду. Відповідно до ч. 1 ст. 20 Господарського процесуального кодексу України, господарські суди розглядають справи в спорах, котрі виникають в зв'язку з здійсненням господарської діяльності (окрім справ, які розглядаються Вищим судом з питань інтелектуальної власності), і інші справи в встановлених законом випадках, включаючи:

- справи в спорах, котрі виникають при укладанні, зміні, розірванні та виконанні правочинів в господарській діяльності, окрім правочинів, стороною котрих виступає фізична особа, що не є підприємцем, а також в спорах щодо правочинів, які укладені для забезпечення виконання зобов'язання, сторонами котрого виступають юридичні особи чи фізичні особи – підприємці;

- справи в спорах щодо приватизації майна, окрім спорів про приватизацію державного житлового фонду;

- справи в спорах, які виникають із корпоративних відносин, у тому числі в спорах між учасниками, засновниками, акціонерами чи членами юридичної особи чи між юридичною особою і її учасником, засновником, акціонером чи членом, в тому числі учасником, котрий вибув, що пов'язані із створенням, діяльністю, управлінням чи припиненням діяльності такої юридичної особи, окрім трудових спорів;

– справи в спорах, котрі виникають із правочинів щодо акцій, часток, паїв чи інших корпоративних прав у юридичній особі, окрім правочинів в сімейних і спадкових правовідносинах;

– справи в спорах щодо цінних паперів, у тому числі пов'язані із правами на цінні папери і правами, котрі виникають із них, емісією, розміщенням, обігом і погашенням цінних паперів, обліком прав на цінні папери, зобов'язаннями за цінними паперами, окрім боргових цінних паперів, власником котрих виступає фізична особа, що не є підприємцем, і векселів, які використовуються в податкових і митних правовідносинах;

– справи в спорах щодо права власності або іншого речового права на майно (рухоме і нерухоме, у тому числі землю), реєстрації чи обліку прав на майно, котре (права на котре) є предметом спору, визнання недійсними актів, які порушують такі права, окрім спорів, стороною котрих виступає фізична особа, що не є підприємцем, і спорів щодо вилучення майна для суспільних потреб або із мотивів суспільної необхідності, а також справи в спорах щодо майна, яке виступає предметом забезпечення виконання зобов'язання, сторонами котрого є юридичні особи чи фізичні особи – підприємці;

– справи в спорах, які виникають із відносин, що пов'язані з захистом економічної конкуренції, обмеженням монополізму у господарській діяльності, захистом від недобросовісної конкуренції, у тому числі в спорах, що пов'язані із оскарженням рішень Антимонопольного комітету України, а також справи за заявами органів Антимонопольного комітету України із питань, що віднесені законом до їх компетенції, окрім спорів, що віднесені до юрисдикції Вищого суду з питань інтелектуальної власності;

– справи про банкрутство і справи в спорах із майновими вимогами до боржника, стосовно котрого відкрито провадження в справі про банкрутство, в тому числі справи в спорах про визнання недійсними будь-яких правочинів (в тому числі договорів), укладених боржником; стягнення заробітної плати; поновлення на роботі посадових і службових осіб боржника, за винятком спорів про визначення і сплату чи стягнення грошових зобов'язань (в тому числі

податкового боргу), визначених відповідно до Податкового кодексу України [9], а також спорів про визнання недійсними правочинів за позовом контролюючого органу на виконання його повноважень, що визначені Податковим кодексом України;

- справи за заявами про затвердження планів санації боржника до відкриття провадження в справі про банкрутство;

- справи в спорах щодо оскарження актів та рішень суб'єктів господарювання і їх органів, посадових і службових осіб в сфері організації і здійснення господарської діяльності, окрім актів та рішень суб'єктів владних повноважень, що прийняті на виконання їхніх владних управлінських функцій, і спорів, стороною котрих виступає фізична особа, що не є підприємцем;

- справи про оскарження рішень третейських судів і про видачу наказу на примусове виконання рішень третейських судів, що утворені відповідно до Закону України «Про третейські суди» [13], якщо такі рішення ухвалені в спорах, що зазначені в даному переліку;

- справи в спорах між юридичною особою і її посадовою особою (в тому числі посадовою особою, повноваження котрої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями чи бездіяльністю такої посадової особи, за позовом власника, учасника чи акціонера такої юридичної особи, поданим у її інтересах;

- вимоги щодо реєстрації майна і майнових прав, інших реєстраційних дій, визнання недійсними актів, котрі порушують права на майно чи майнові права, якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна чи майнових прав або спору, котрий виник із корпоративних відносин, якщо цей спір підлягає розгляду у господарському суді та переданий на його розгляд разом із такими вимогами;

- справи в спорах про захист ділової репутації, окрім спорів, стороною котрих вситупає фізична особа, що не є підприємцем чи самозайнятою особою;

- інші справи в спорах між суб'єктами господарювання;

- справи за заявами про видачу судового наказу, якщо заявником і боржником є юридична особа чи фізична особа – підприємець;
- справи, котрі виникають при укладанні, зміні, розірванні і виконанні договорів, що укладені в рамках державно-приватного партнерства, в тому числі концесійних договорів, окрім спорів, розгляд котрих здійснюється у порядку іншого судочинства.

У спрощеному позовному провадженні, відповідно до ч. 4 ст. 247 Господарського процесуального кодексу України, не можуть розглядатися такі справи:

- справи про банкрутство;
- справи за заявами про затвердження планів санації боржника до відкриття провадження по справі про банкрутство;
- справи в спорах, котрі виникають із корпоративних відносин, і справи в спорах із правочинів щодо корпоративних прав чи акцій;
- справи в спорах щодо захисту прав інтелектуальної власності, окрім справ про стягнення грошової суми, розмір котрої не перевищує 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (не більше 227 000 гривень);
- справи в спорах, котрі виникають із відносин, що пов'язані з захистом економічної конкуренції, обмеженням монополізму у господарській діяльності, захистом від недобросовісної конкуренції;
- справи в спорах між юридичною особою і її посадовою особою (в тому числі посадовою особою, повноваження котрої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних такою посадовою особою юридичній особі її діями чи бездіяльністю;
- справи в спорах щодо приватизації державного або комунального майна;
- справи, у котрих ціна позову перевищує 500 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (більше 1 135 000 гривень);
- інші вимоги, що об'єднані із більшістю вимог, що згадані вище.

Також, відповідно до ст. 247 Господарського процесуального кодексу України, при вирішенні питання про розгляд справи у порядку спрощеного позовного провадження суд враховує:

а) ціну позову. Даний аспект позову детально був розглянутий в попередньому розділі. Єдине, що варто зазначити, це те, що ціна позову впливає на набуття справою статусу малозначної;

б) значення справи для сторін. На рахунок цього у п. 2 ч. 5 ст. 129 Господарського процесуального кодексу України зазначено, що значення справи для сторін може проявлятися в тому, чи міг результат її вирішення вплинути на репутацію сторони;

с) обраний позивачем спосіб захисту.

Під способом захисту прав суб'єктів господарювання В. В. Петруня розуміє сукупність передбачених законом, договором чи таких, що не суперечать принципу верховенства права, діянь уповноважених державних органів чи суб'єктів господарювання, за допомогою котрих може бути досягнуто припинення, запобігання, усунення порушень прав, відновлення або визнання порушених чи оспорюваних прав, відшкодування збитків чи здійснено вплив на правопорушника [55, с. 14];

д) категорію і складність справи. Категорія та складність справи визначається відповідно до Загального класифікатора спеціалізацій суддів та категорій справ [20], що затверджений наказом Державної судової адміністрації України. Відповідно до цього Класифікатора, справи у господарському судочинстві можуть отримувати код від 200000000 до 241000000 та відрізнятися залежно від предмету спору. У додатку до цього Класифікатора містяться коефіцієнти, які визначають складність справи, який для господарського судочинства може становити 18, 19, 20, 21, 22, 27, 30, 32, 33 – для господарського суду першої інстанції чи 22, 23, 24, 25, 29, 30, 31, 36, 37, 38 – для господарського апеляційного суду;

е) обсяг і характер доказів в справі, у тому числі чи потрібно в справі призначити експертизу, викликати свідків тощо. У ч. 1 ст. 73 Господарського

процесуального кодексу України зазначено, що докази у господарському процесі – це будь-які дані, на основі котрих суд визначає наявність чи відсутність обставин або фактів, котрі обґрунтовують вимоги та заперечення учасників справи, і інших обставин, що мають значення для вирішення справи. Обсяг доказів можна розуміти як їх сукупність, котра необхідна суду для постановлення справедливого рішення, а характер доказів – це сукупність особливостей, що виділяють докази з-поміж інших;

f) кількість сторін і інших учасників справи. Правовий статус сторін детально був розглянутий в попередньому розділі. Що до їх кількості у справі, то ст. 47 Господарського процесуального кодексу України закріплює положення про те, що позов може бути пред'явлений спільно кількома позивачами чи до кількох відповідачів. Участь в справі кількох позивачів чи відповідачів допускається, якщо:

- предметом спору виступають спільні права або обов'язки декількох позивачів чи відповідачів;
- права чи обов'язки декількох позивачів або відповідачів виникли із однієї підстави;
- предметом спору виступають однорідні права та обов'язки.

Окрім того, у справі можуть брати участь інші учасники – треті особи, представники сторін та третіх осіб тощо;

g) чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес. Відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 13 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [14], суспільний інтерес – це суспільно необхідна інформація. У ч. 2 ст. 29 Закону України «Про інформацію» [11] зазначено, що предметом суспільного інтересу визнається інформація, котра:

- свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України;
- забезпечує здійснення конституційних прав, свобод та обов'язків;

– свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману, шкідливі екологічні і інші негативні наслідки діяльності або бездіяльності фізичних чи юридичних осіб тощо;

h) думку сторін щодо необхідності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження. Тобто суд може дати сторонам можливість вибору виду позовного провадження.

Отже, роблячи висновок до справ, котрі підлягають розгляду в порядку спрощеного позовного провадження, відносять:

- малозначні справи(справи, ціна позову у яких становить не більше 227 000 гривень)
- справи незначної складності, що визнані судом малозначними;
- інші справи, котрі віднесені до юрисдикції господарського суду, тобто справи в спорах, котрі виникають в зв'язку з здійсненням господарської діяльності і інші справи в встановлених законом випадках.

2.3. Відкриття провадження та розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження

На думку багатьох науковців питанням при дослідженні спрощеного позовного провадження у господарському процесі є відкриття провадження та розгляд справи за правилами такого провадження. Досліджуючи дану сферу господарських процесуальних відносин, можна виокремити такі основні її аспекти:

1) Строк розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження. Відно до ст. 248 ГПК України в порядку спрощеного позовного провадження суд розглядає справи протягом розумного строку, але не більше 60 днів із дня відкриття провадження по справі. У ч. 2 ст. 114 Господарського процесуального кодексу України зазначено, що строк є розумним, якщо він передбачає час, достатній, з урахуванням обставин справи, для вчинення процесуальної дії, та

відповідає завданню господарського судочинства. На думку Ю. О. Шекера, наразі потребують удосконалення підходи до засад застосування поняття розумного строку в позовному провадженні. Розумний строк не може бути охоплений стислим граничним строком розгляду справи. Наявність граничного строку сама собою є достатнім регулятивним обмеженням. Розумний строк має обмежувати загальну тривалість із урахуванням всіх стадій господарського процесу, а не тільки однієї, котра обмежена в законі граничним строком [70, с. 12];

2) клопотання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження. Клопотання позивача про розгляд справи у порядку спрощеного позовного провадження подається в письмовій формі одночасно із поданням позовної заяви чи може міститися в ній. Таке клопотання має стосуватися розгляду у порядку спрощеного позовного провадження усієї справи та не може стосуватися тільки певної частини позовних вимог, в іншому випадку суд не приймає його до розгляду, про що зазначає в ухвалі про відкриття провадження по справі (ст. 249 Господарського процесуального кодексу України);

3) вирішення питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження. Питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження суд вирішує в ухвалі про відкриття провадження у справі. Як зазначає Є. А. Таликін, ухвали господарського суду, як документ, з «простої» точки зору, представляють собою відображення процесуальної форми поточних результатів розгляду справи. Регламентація ухвал у господарському процесуальному праві, практика дотримання відповідних норм господарськими судами може вважатися показником реалізації господарської процесуальної форми. Через сукупність ухвал господарського суду втілена система приписів процесуальної форми, котра стосується перебігу розгляду справи [64, с. 89].

У випадку, передбаченому ч. 2 ст 247 Господарського процесуального кодексу України, за наслідками розгляду відповідного клопотання позивача суд із урахуванням конкретних обставин справи може задовольнити клопотання і визначити строк відповідачу для подання заяви з запереченнями щодо розгляду

справи у порядку спрощеного позовного провадження чи відмовити у задоволенні клопотання та розглянути справу за правилами загального позовного провадження. Окрім того, у ст. 247 Господарського процесуального кодексу України зазначено, що суд відмовляє в розгляді справи за правилами спрощеного позовного провадження чи постановляє ухвалу про розгляд справи за правилами загального позовного провадження, у разі якщо після прийняття судом до розгляду заяви позивача про збільшення розміру позовних вимог чи зміни предмета позову, відповідна справа не може бути розглянута за правилами спрощеного позовного провадження.

За результатами розгляду заяви позивача суд може дійти висновку про розгляд справи у порядку спрощеного позовного провадження, про це він зазначає в ухвалі про відкриття провадження по справі.

Однак відповідач може подати клопотання у встановлений судом строк з запереченнями проти розгляду справи у порядку спрощеного позовного провадження, суд залежно від обґрунтованості заперечень відповідача постановляє ухвалу про:

- залишення заяви відповідача без задоволення;
- розгляд справи за правилами загального позовного провадження та заміну засідання для розгляду справи по суті підготовчим засіданням.

Якщо суд встановив строк для подачі заперечення, та воно не було подане в встановлений строк, то суд має право ініціювати перехід до розгляду справи за правилами загального позовного провадження, якщо відповідач доведе, що пропустив строк із поважних причин. За твердженням О. П. Гродовської, заперечення проти позову формулюється у відзиві на позовну заяву [36].

Суд має право розглянути, за власною ініціативою чи за клопотанням учасника, справу у порядку спрощеного позовного провадження, але у подальшому постановити ухвалу про розгляд справи за правилами загального позовного провадження, то такий розгляд справи починається із стадії відкриття провадження по справі. В такому випадку повернення до розгляду справи за

правилами спрощеного позовного провадження не допускається (ст. 250 Господарського процесуального кодексу України);

4) особливості подання заяв по суті справи в спрощеному позовному провадженні. Відзив подається протягом 15 днів із дня вручення ухвали про відкриття провадження у справі. Позивач має право подати до суду відповідь на відзив, а відповідач – заперечення протягом строків, визначених судом в ухвалі про відкриття провадження у справі. Треті особи мають право подати пояснення щодо позову у строк, визначений судом в ухвалі про відкриття провадження по справі, а щодо відзиву – протягом 10 днів із дня його отримання (ст. 251 Господарського процесуального кодексу України). А. Є. Морозов має думку, що третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, вправі також вести активні дії під час спрощеного позовного провадження, включаючи можливість подання позову. Таке право може бути реалізовано нею виключно в строк, до закінчення підготовчого провадження чи до початку першого судового засідання, якщо справа розглядається у порядку спрощеного позовного провадження, а процесуальним наслідком пропуску такого строку є втрата права на вчинення стороною відповідної процесуальної дії [51];

5) особливості розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження. Розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження здійснюється судом за правилами, визначеними Господарським процесуальним кодексом України для розгляду справи у порядку загального позовного провадження, із особливостями, визначеними в главі 10 цього Кодексу. Такий розгляд має наступні особливості:

1. розгляд справи по суті починається із відкриття першого судового засідання чи через 30 днів із дня відкриття провадження по справі, якщо судові засідання не проводиться. Якщо судові засідання не проводиться, процесуальні дії, строк вчинення котрих обмежений першим судовим засіданням по справі, можуть вчинятися протягом 30 днів із дня відкриття провадження у справі;
2. підготовче засідання при розгляді справи не проводиться;

3. перше судове засідання по справі проводиться не пізніше 30 днів із дня відкриття провадження по справі. За клопотанням сторони суд може відкласти розгляд справи із метою надання додаткового часу для подання відповіді на відзив чи заперечення, якщо вони не подані до першого судового засідання із поважних причин;
4. суд розглядає справу без повідомлення учасників справи за наявними по справі матеріалами, за відсутності клопотання будь-якої зі сторін про інше. За клопотанням однієї із сторін чи з власної ініціативи суду розгляд справи проводиться в судовому засіданні з повідомленням чи викликом сторін.

Суд може відмовити у задоволенні клопотання сторони про розгляд справи у судовому засіданні з повідомленням сторін за одночасного існування таких умов:

- предметом позову є стягнення грошової суми, розмір котрої не перевищує 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (не більше 2 270 000 грн);
- характер спірних правовідносин і предмет доказування по справі не вимагають проведення судового засідання із повідомленням сторін для повного і всебічного встановлення обставин справи.

Клопотання про розгляд справи в судовому засіданні із повідомленням сторін відповідач має подати у строк для подання відзиву, а позивач – разом із позовом чи не пізніше 5 днів із дня отримання відзиву.

Яскравим прикладом рішення суду про розгляд справи без повідомлення її учасників є ухвала Господарського суду Запорізької області від 09.08.2019 року по справі № 908/1972/19 [25]. Так, до господарського суду Запорізької області 5 серпня 2019 року надійшла позовна заява Акціонерного товариства Комерційний банк «Приватбанк» до відповідача Товариства з обмеженою відповідальністю «ТД ОСНОВА» про стягнення суми 149 828, 62 грн., в тому числі: 37 562, 29 грн. – заборгованості за кредитом, 100 234, 24 грн. – заборгованості за відсотками за користування кредитом, 12 032, 09 грн. – заборгованості по комісії за користування кредитом. Позивачем разом із позовною заявою подано клопотання

про здійснення розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження без виклику сторін, що і ухвалив суд.

Крім цього, ситуація, при якій сторони позбавлені можливості брати участь у господарській справі, свідчить про порушення п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2];

а) при розгляді справи суд досліджує докази та письмові пояснення, викладені в заявах по суті справи, а у випадку розгляду справи із повідомленням чи викликом учасників справи – також заслуховує їх усні пояснення.

Як стверджують О. Ю. Минюк та В. С. Андросович, докази, маючи певні властивості, повинні бути точними і чіткими, адже неправильні докази тягнуть за собою неправильне рішення. Слід також зауважити, що правильне розуміння поняття про предмет доказування має важливе практичне значення у господарському судочинстві, так як робить його осмисленим. Доказування – це центральний момент в судовому засіданні, тому що завдяки йому можна встановити, чи мало місце порушення прав і законних інтересів суб'єктів господарювання. Всі питання, що виникають при перебігу господарського провадження, можуть бути вирішені тільки на підставі обставин, достовірно встановлених під час доказування, правильне його здійснення в змозі забезпечити реалізацію прав та законних інтересів всіх учасників провадження, так як докази, надані сторонами, є підставою для прийняття усіх рішень в господарському процесі, а їх оцінка відіграє неабияку роль при його винесенні судом [50, с. 71];

б) судові дебати не проводяться. Однак Н. О. Петренко зазначає, що у випадку участі сторін при розгляді справи в порядку спрощеного провадження з викликом учасників недоцільно позбавляти їх можливості виступити з промовою перед виходом суду до нарадчої кімнати для ухвалення рішення. Надання можливості учасникам виступу з промовою не потребує прийняття додаткових процесуальних судових актів. При цьому, дає суду можливість отримати узагальнену обґрунтовану позицію учасників з відповідними акцентами на доказах наявних у матеріалах справи [53, с. 74];

с) при розгляді справи свідки не викликаються. В випадку, якщо обставини, викладені свідком в заяві, суперечать іншим доказам чи викликають у суду сумнів щодо їх достовірності, суд не бере до уваги показання свідка (ст. 252 Господарського процесуального кодексу України). На думку А. С. Гринькової, роль свідка проявляється у тому, що він є особливим учасником господарського процесу, який був очевидцем якої-небудь події та готовий про це свідчити. Адже призначення свідка в разі його відмови від надання показань у процесі розгляду тієї чи іншої справи повністю зводиться нанівець [35, с. 168].

Таким чином, спрощене позовне провадження відрізняється від загального позовного провадження тим, що: не проводиться підготовче засідання; справа розглядається без повідомлення учасників справи; не проводяться судові дебати; не викликаються свідки. В контексті цього можна навести ствердження І. О. Бут. Науковець наголошує, що спрощене позовне провадження є ефективним засобом прискорення судового розгляду справи, що надає йому переваги порівняно із розглядом справи в порядку загального позовного провадження [32, с. 76]. Виходячи з особливостей його проведення, важко не погодитись з думкою науковця.

Окрім того, законодавець передбачив, що у порядку спрощеного позовного провадження розглядаються (відповідно із врахуванням специфіки кожного розділу):

- справи у суді апеляційної інстанції;
- скарги у суді касаційної інстанції;
- перегляд судових рішень за нововиявленими чи виключними обставинами;
- справи про оскарження рішень третейських судів і про видачу наказів на примусове виконання рішень третейських судів;
- відновлення втраченого судового провадження.

У своїх роботах О. С. Фонова зазначає, що судові рішення в малозначних справах не підлягають касаційному оскарженню. Винятком є випадки, коли:

1) касаційна скарга стосується питання права, котре має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовної практики;

2) особа, котра подає касаційну скаргу, відповідно до Господарського процесуального кодексу України, позбавлена можливості спростувати обставини, визначені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи;

3) справа становить значний суспільний інтерес чи має виняткове значення для учасника справи, котрий подає касаційну скаргу;

4) суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково.

Обмеження права на касаційне оскарження спорів щодо грошових вимог, на думку науковця, є недоцільним, так як сторони в справі не повинні позбавлятися права на касаційне оскарження виключно із-за вартості позову. В такому разі є побоювання, що позивач в справі може штучно збільшувати ціну позову і визначати її у розмірі більше ніж 100 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, щоб мати можливість касаційного оскарження в випадку незгоди із рішеннями двох попередніх інстанцій [66, с. 172].

Незважаючи на це, важливим питанням при розгляді справ у порядку спрощеного позовного провадження є дотримання прав учасників такого провадження. Як зазначає О. О. Іванов, окреслення базових процесуальних прав як загальних, так і спеціальних учасників спрощеного позовного провадження та їх аналіз дасть змогу учасникам спрощеного позовного провадження швидко, ефективно використати такий спосіб вирішення справи [42, с. 304].

Отже, якщо робити висновки з вищезазначеного, слід зазначити те, що відкриття спрощеного позовного провадження має два аспекти – передумову, тобто саме наявність клопотання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження, та підстава — ухвала про відкриття спрощеного позовного провадження у справі.

Також, щодо процесу розгляду справи в рамках спрощеного позовного провадження, можливо виділити такі особливості: справа розглядається протягом розумного строку, але не більше 60 днів із дня відкриття провадження; розгляд справи по суті починається із відкриття першого судового засідання чи через 30

днів з дня відкриття провадження по справі, якщо судове засідання не проводиться; суд розглядає справу без повідомлення учасників справи за наявними по справі матеріалами, за відсутності клопотання будь-якої зі сторін про інше; при розгляді справи суд досліджує докази та письмові пояснення, а у випадку розгляду справи із повідомленням чи викликом учасників справи – також заслуховує їх усні пояснення; судові дебати не проводяться; при розгляді справи свідки не викликаються.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Здійснивши дослідження порядку позовного провадження в господарському процесі та на основі викладеного у випускній кваліфікаційній роботі матеріалу, можна зробити такі висновки:

1. Процесуально-правова суть позовного провадження у господарському процесі полягає в тому, що таке провадження дозволяє господарському суду розглянути спір, що виникає між позивачем та відповідачем з господарських відносин відповідно до загальних правил, визначених Господарським процесуальним кодексом України.

2. Позов в господарському процесі – це спрямована через суд вимога позивача до відповідача, про захист порушеного або оспорюваного права чи охоронюваного законом інтересу, яка здійснюється у визначеній законом процесуальній формі до господарського суду шляхом прийняття відповідного судового рішення таким судом.

Елементами позову в господарському процесі є предмет позову (вимога матеріально-правового характеру позивача до відповідача, щодо якої господарський суд повинен прийняти рішення), підстава позову (обставини, на основі котрих позивач висуває свої вимоги та подає їх до господарського суду) та зміст позову (різновид судового захисту, якого потребує позивач від господарського суду).

3. Сторони позовного провадження у господарському процесі – це особи, які, відповідно до Господарського процесуального кодексу України, можуть бути позивачами чи відповідачами в господарському суді – юридичні особи, фізичні особи- підприємці, фізичні особи, котрі не є підприємцями, державні органи та органи місцевого самоврядування, а також особи, котрим законом надано право звертатися до господарського суду в інтересах інших осіб.

Процесуальні права та процесуальні обов'язки сторін позовного провадження у господарському процесі поділяються на дві основні групи –

загальні процесуальні права та обов'язки і спеціальні процесуальні права та обов'язки.

4. Процесуально-правова суть спрощеного позовного провадження у господарському процесуальному праві України полягає в тому, що таке провадження дає змогу господарському суду розглянути малозначні справи, справи незначної складності і інші справи, для котрих пріоритетним є швидке вирішення справи.

5. До справ, котрі підлягають розгляду в порядку спрощеного позовного провадження у господарському процесі, відносяться: малозначні справи, тобто справи, ціна позову у яких становить не більше 100 прожиткових мінімумів доходів громадян, або справи незначної складності, що визнані господарським судом малозначними.

6. Відкриття спрощеного позовного провадження у господарському процесі має два аспекти – передумову, а саме наявність клопотання про розгляд справи господарським судом в порядку спрощеного позовного провадження, та наслідок, якою є ухвала господарського суду про відкриття спрощеного позовного провадження у справі. Однак і без клопотання суд може прийняти рішення про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження, за виключенням випадків, перерахованих в ч. 4 ст. 247 ГПК України.

За правилами спрощеного позовного провадження у господарському процесі розгляд справи має такі особливості: справа розглядається господарським судом протягом розумного строку, але не більше 60 днів із дня відкриття провадження; розгляд справи господарським судом по суті починається із відкриття першого судового засідання чи через 30 днів із дня відкриття провадження по справі, якщо судові засідання не проводиться; господарський суд розглядає справу без повідомлення учасників справи за наявними по справі матеріалами, за відсутності клопотання будь-якої зі сторін про інше; при розгляді справи господарський суд досліджує докази та письмові пояснення, а у випадку розгляду справи із повідомленням чи викликом учасників справи – також

заслуховує їх усні пояснення; господарський суд не проводить судові дебати; при розгляді справи господарський суд свідків не викликає.

Позовне провадження в господарському процесі, потребує посиленої уваги зі сторони як юристів-теоретиків, так і юристів-практиків, котрі в свою чергу зможуть доносити свій вклад в формування та вдосконалення господарського законодавства.

З метою удосконалення чинного господарського законодавства України з питань регулювання позовного провадження в господарському процесі пропонується внести наступні **зміни та доповнення** до деяких законодавчих актів України, а саме:

- вдосконалити частину 2 статті 135 Господарського процесуального кодексу України, а саме – збільшити розмір штрафу з метою забезпечення сумлінного виконання процесуальних обов'язків, зменшення зловживання процесуальними правами, вчинення дій або допущення бездіяльності з метою перешкоджання судочинству, зменшити факти невиконання ухвали про забезпечення позову або доказів, ненадання копії відзиву на позов, апеляційну чи касаційну скаргу, відповіді на відзив, заперечення іншому учаснику справи у встановлений судом строк;

– внести зміни до ч. 8 ст. 252 Господарського процесуального кодексу України, а саме викласти її у такій редакції:

– *«При розгляді справи у порядку спрощеного провадження суд досліджує докази і письмові пояснення, викладені у заявах по суті справи, а у випадку розгляду справи х повідомленням (викликом) учасників справи – також заслуховує їх усні пояснення. Судові дебати проводяться за бажанням сторін».*

Вказані вище пропозиції щодо правового регулювання позовного провадження в господарському процесі можуть бути імплементовані до законодавства України.

На мою думку, відносно нове реформування позовного провадження в господарському процесі здійснило позитивний вплив на діяльність господарського суду, чим обумовило можливість суду розглядати справи у

спрощеному провадженні, яке відоме своєю «економією» часу та ресурсів суду. Саме тому, я вважаю, реформування судової сфери рухається у правильному напрямку, але варто не забувати, що перейняття законодавцем зарубіжного досвіду та аналіз історичного розвитку судової системи України відобразиться на сучасних нововведеннях тільки позитивним чином.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-вр#Text> (дата звернення: 03.08.2021).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 03.08.2021).
3. Regulation under European Parliament and of the Council Establishing a European Small Claims Procedure. 11.07.2007 / № 861/2007. URL: <http://register.consilium.europa.eu> (дата звернення: 03.08.2021).
4. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 року № 1798-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 03.08.2021).
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-ІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 03.08.2021).
6. Господарський кодекс України від 16.01.2003 року № 436-ІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 03.08.2021).
7. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-ІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 03.08.2021).
8. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 року № 2747-ІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 03.08.2021).
9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 03.08.2021).
10. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 року № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 03.08.2021).

11. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 року № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 03.08.2021).

12. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 року № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 03.08.2021).

13. Про третейські суди: Закон України від 11.05.2004 року № 1701-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#Text> (дата звернення: 03.08.2021).

14. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 року № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 03.08.2021).

15. Про судовий збір: Закон України від 08.07.2011 року № 3674-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text> (дата звернення: 03.08.2021).

16. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 року № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 03.08.2021).

17. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 року № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text> (дата звернення: 03.08.2021).

18. Про Державний бюджет України на 2021 рік: Закон України від 15.12.2020 року № 1082-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text> (дата звернення: 03.08.2021).

19. Положення про автоматизовану систему документообігу суду: рішення Ради суддів України від 26.11.2010 року № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr030414-10#n11> (дата звернення: 03.08.2021).

20. Загальний класифікатор спеціалізацій суддів та категорій справ: наказ Державної судової адміністрації України від 21.12.2018 року № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0622750-18#Text> (дата звернення: 03.08.2021).

21. Статус фізичної особи – підприємця: проблеми застосування законодавства: роз'яснення Міністерства юстиції України від 14.01.2011 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0012323-11#Text> (дата звернення: 03.08.2021).

22. Постанова Вищого господарського суду України від 23.06.2015 року у справі № 910/27253/14. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SD150485.html (дата звернення: 03.08.2021).

23. Постанова Київського апеляційного господарського суду від 10.11.2014 року у справі № 910/27253/14. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41316908> (дата звернення: 03.08.2021).

24. Рішення Господарського суду м. Києва від 29.09.2014 року у справі № 910/27253/14. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/40717833> (дата звернення: 03.08.2021).

25. Ухвала Господарського суду Запорізької області від 09.08.2019 року у справі № 908/1972/19. URL: <https://zp.arbitr.gov.ua/sud5009/gromadyanam/advert/760296/> (дата звернення: 03.08.2021).

26. Ухвала Господарського суду Запорізької області від 30.09.2019 року у справі № 908/2622/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84632924> (дата звернення: 03.08.2021).

27. Ухвала Господарського суду міста Києва від 11.02.2020 року у справі № 910/1776/20. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87510565> (дата звернення: 03.08.2021).

28. Аналіз судової статистики про тривалість провадження в цивільних, господарських та адміністративних справах. Київ, 2020. 28 с.

29. Балюк І. А. Господарське процесуальне право: навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2008. 224 с.

30. Балюк І. А. Процесуальний статус учасників господарського судочинства. *Evropský politický a právní diskurz*. 2016. Sv. 3. Vyd. 4. С. 206-211.

31. Белікова О. В., Белікова Є. Я. Спрощене позовне провадження в господарському процесі та перспективи прискорення захисту прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 62-67.

32. Бут І. О. Розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження в контексті забезпечення права особи на справедливий суд. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. Вип. 40. С. 74-77.

33. Верницький Ю. С., Дяченко С. В., Особливості спрощеного позовного провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 59. Том 1. С. 142-145.

34. Гоша І. О. Право на захист в умовах реформування господарського судочинства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип 50. Т. 1. С. 124-126.

35. Гринькова А. С. Деякі особливості показань свідків як доказу в господарському судочинстві. *Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді*. 2020. № 1. С. 166-168.

36. Гродовська О. П. Як написати відзив на позовну заяву у господарській справі (ГПК). URL: <https://go-advocate.com/novyj-hpk-ukrajiny-yak-napysaty-vidzyv-na-rozovnu-zaavu/> (дата звернення: 03.08.2021).

37. Дрішлюк В. І. Елементи позову в господарських справах. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 3. С. 88-89.

38. Жук А. М. Господарське процесуальне право: конспект лекцій для бакалаврів усіх галузей знань денної форми навчання. Луцьк: Луцький НТУ, 2017. 24 с.

39. Закірова С. Г. Можливості та ризики нового Господарського процесуального кодексу України. *Громадська думка про правотворення*. 2018. № 1 (145). С. 2-18.

40. Згама А. О. Про застосування спрощеної процедури в господарському судочинстві. *Актуальні проблеми держави і права*. 2015. Вип. 72. С. 182-187.

41. Зловживання процесуальними правами у господарському процесі. VB PARTNERS. URL: <https://vbpartners.ua/uk/zlovzhivannja-procesualnimi-pravami-u-gospodarskomu-procesi/> (дата звернення: 03.08.2021).

42. Іванов О. О. Загальні процесуальні права та обов'язки учасників спрощеного позовного провадження. *Юридичний вісник «Трибуна молодого вченого»*. 2020. № 3. С. 304-310.

43. Іванов О. О. Спрощене позовне провадження в господарському судочинстві: проблеми пошуку та визначення критеріїв відповідності специфіки спору, порядку його розгляду й вирішення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 5. С. 95-97.

44. Іванюта Н. В. Особливості господарсько-процесуальної форми у судочинстві. *Правові новели*. 2018. № 4. С. 301-307.

45. Карташов М. В. Проблеми реалізації права на звернення до суду. *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 5. С. 20-23.

46. Кондрат'єва Л. А. Інституту спрощеного порядку розгляду малозначних справ в країнах Європейського Союзу та Україні. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні*. 2020. № 1. С. 236-239.

47. Кройтор В. А. Господарський процес: навчальний посібник. Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2020. 328 с.

48. Кухнюк Д. В., Геведзе Т. Л. Теоретико-правові засади процесуального представництва інтересів учасників господарських правовідносин. *Право і громадянське суспільство. Науковий журнал. Електронне видання*. 2015. № 3. С. 109-120.

49. Малетич М. М. Фізична особа, зацікавлена у розгляді справи, як учасник господарського процесу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2015. 19 с.

50. Минюк О. Ю., Андросович В. С. Актуальні питання доказів та доказування у господарському процесуальному праві. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 3-4 (12-13). С. 66-73.

51. Морозов Є. А. Особливості подання позову третьою особою. URL: <https://blog.liga.net/user/emorozov/article/39361> (дата звернення: 03.08.2021).
52. Петренко Н. О. Стадії позовного провадження господарського судочинства. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2020. Том 31 (70). Ч. 1. № 2. С. 141-146.
53. Петренко Н. О. Судові дебати в господарському судочинстві. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 4. С. 71-74.
54. Петренко Н. О. Позов та позовна заява в господарському судочинстві. *Вісник Одеського національного університету*. 2018. Т. 23. Вип. 2. С. 71-77.
55. Петруня В. В. Поняття та система способів захисту прав суб'єктів господарювання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2019. 20 с.
56. Поліщук М. Г. Поняття та значення процесуального представництва в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 145-147.
57. Похиленко І. С. Поняття та класифікація учасників господарського процесу. *Державно-правове регулювання суспільних відносин в умовах нових глобалізаційних викликів: вітчизняні та міжнародні реалії*. 2019. № 1. С. 403-425.
58. Резнікова В. В. Відповідальність учасників господарського процесу за зловживання правами та невиконання процесуальних обов'язків. *Університетські наукові записки*. 2017. № 3. С. 149-166.
59. Резнікова В. В. До питання про поняття господарського процесу. *Економіка та право*. 2016. № 2. С. 38-44.
60. Світличний О. П. Господарський процес: підручник. Київ: НУБіП України, 2016. 337 с.
61. Соловійов О. Л. Особливості розгляду справи у спрощеному позовному провадженні в господарському судочинстві. *Прикарпатські юридичний вісник*. 2020. № 6 (35). С. 38-42.
62. Соловійов О. Л. Стадії загального позовного провадження в господарському судочинстві. *Підприємництво, господарство і право: науково-практичний господарсько-правовий журнал*. 2020. № 7. С. 104-108.

63. Степанова Т. В. Щодо змісту господарської процесуальної правосуб'єктності. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2015. № 3 (13). С. 57-60.
64. Таликін Є. А. Судові акти та господарська процесуальна форма: окремі аспекти співвідношення. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2015. № 29. С. 86-93.
65. Терпугова Т. В. Правовий статус учасників господарського процесу. *Європейська інтеграція України: сучасний стан та перспективи розвитку*. 2016. № 4. С. 141-143.
66. Фонова О. С. Спрощені провадження у господарському процесі. *Право України*. 2017. № 9. С. 167-175.
67. Ханік-Посполітак Р. Ю. Юрисдикція малозначних справ у цивільному судочинстві. *Малозначні спори: європейський та український досвід вирішення: збірник наукових праць учасників Міжнародної науково-практичної конференції*. 2018. № 1. С. 199-202.
68. Харитоновна О. І. Господарське процесуальне право України: підручник. Київ: Істина, 2008. 360 с.
69. Чернадчук В. Д. Господарське процесуальне право: підручник. 2-ге вид., пере роб. і доп. Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. 378 с.
70. Шекера Ю. О. Строки у господарському процесуальному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2016. 21 с.